

C O L E C Ț I A P O E Z I A
coordonată de Denisa Comănescu

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea pentru promovarea literaturii din care fac parte Ministerul Federal pentru Europa, Integrare și Afaceri Externe al Republicii Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, Fundația Culturală Elvețiană Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (din însărcinarea Cancelariei Federale a Republicii Austria), Goethe-Institut, Agenția Slovenă de Carte JAK, Ministerul Culturii din Republica Croația, Resortul pentru Cultură al guvernului Principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein, Ministerul Culturii din Republica Albania, Ministerul Culturii și Informației din Republica Serbia, Ministerul Culturii din România, Ministerul Culturii din Muntenegru, Târgul de Carte de la Leipzig și Fundația S. Fischer.

traduki

Foto: Uwe Johnson; foto © Isolde Moser, Dr. Heinz Bachmann

Ingeborg Bachmann, cca 1968, Roma

Editura și traducătoarele mulțumesc doamnei Isolde Moser și domnului Dr. Heinz Bachmann pentru acordarea dreptului de publicare a acestei fotografii din arhiva familiei.

Ingeborg Bachmann

VOI, CUVINTE

101 poeme antume și postume

Selecția poemelor și traducerea din germană de

Ana Mureșanu și Ramona Trufin

Prefață, cronologie și note de

Ramona Trufin

HUMANITAS
fiction

TABEL CRONOLOGIC

1926 La 25 iunie se naște la Klagenfurt, în Austria, Ingeborg Bachmann, primul dintre cei trei copii ai profesorului Matthias Bachmann (1895–1973) și ai soției acestuia, Olga (n. Haas, 1901–1998). Mama, Olga Bachmann, provenea din landul Austria Inferioară, învecinat cu Boemia și Ungaria, iar tatăl, Matthias Bachmann, din Obervellach lângă Hermagor, în landul Carintia, acolo unde Ingeborg Bachmann și familia își petreceau des vacanțele de vară. Acest ținut carintian, poziționat la granița cu trei țări – Austria, Italia și Slovenia –, urma să fie un reper biografic important în întreaga operă bachmanniană. În ea vom descoperi dorința de reconstrucție spirituală a unui univers multicultural și multilingvistic, a unei „case Austria“ („Haus Österreich“), precum o intitula Ingeborg Bachmann într-un interviu, o proiecție a tuturor valorilor moderne europene, în opoziție clară cu trecutul național-socialist și implicarea directă a Austriei în ororile regimului hitlerist după anexarea ei la Reichul german, în martie 1938. Căutarea aceluși loc, aflat la intersecția tuturor granițelor geografice, culturale, spirituale și lingvistice, rămâne o frumoasă utopie literară – subiectul principal al scrierilor bachmanniene, care o apropie mai întâi de mitul Imperiului Austro-Ungar și al statului multinațional („Vielvölkerstaat“) din opera lui Robert Musil, scriitor austriac născut tot la Klagenfurt 1880–1942), iar mai târziu de Paul Celan poet evreu de limbă germană născut la Cernăuți (1920–1970),

și de conceptul acestuia de poezie scrisă în „lumina u-topiei“ („im Lichte der U-Topie“).

1932–1945 Urmează școala elementară, gimnaziul și liceul la Klagenfurt. În acești ani scrie primele versuri, povestiri (*Das Honditschkreuz*, 1943) și o dramă în cinci acte (*Carmen Ruidera*, 1942).

1945 Se înscrie în primul an la Facultatea de Filozofie a Universității din Innsbruck.

1946–1951 Continuă studiul filozofiei la Graz și apoi la Viena. La Graz debutează în revista literară *Kärntner Illustrierte* cu povestirea *Die Fähre (Feribotul)*. La Viena îl cunoaște în 1947 pe Hans Weigel și frecventează întâlnirile uneia dintre cele mai importante grupări literare postbelice, Grupul 47. Tot aici îl întâlnește, la 16 mai 1948, pe poetul originar din Bucovina Paul Celan, care se afla în trecere prin Viena, în drumul său spre Paris. Relația de prietenie și dragoste dintre cei doi va avea o influență hotărâtoare asupra vieții și operei lui Ingeborg Bachmann. În anul 1950 Ingeborg Bachmann încheie studiul filozofiei prin susținerea tezei de doctorat *Die kritische Aufnahme der Existentialphilosophie Martin Heideggers (Receptarea critică a filozofiei existențiale a lui Martin Heidegger)*, sub îndrumarea renumitului profesor Victor Kraft. Publicase până atunci alte trei povestiri în cotidianul vienez *Wiener Tageszeitung: Im Himmel und auf Erden (În cer și pe pământ)*, *Das Lächeln der Sphinx (Zâmbetul sfinxului)*, *Die Karawane und die Auferstehung (Caravana și învierea)*. Pentru romanul *Stadt ohne Namen (Oraș fără nume)*, pe care îl încheie la sfârșitul anului 1951, nu găsește o editură potrivită. Doar două capitole din acest roman, dispărut între timp, se vor regăsi în cadrul marelui proiect literar

Todesarten (Variațiuni ale morții) – un ciclu epic ce urma să cuprindă toate scrierile în proză ale autoarei, dintre care *Malina* va rămâne singurul său roman terminat.

1951–1953 După absolvirea facultății, activează mai întâi la secretariatul agenției de ocupație americană din Viena, apoi ca scenaristă și redactor la postul de radio Rot-Weiß-Rot. Aici va scrie prima ei piesă radiofonică *Ein Geschäft mit Träumen (O afacere cu vise)*, transmisă în premieră la 28 februarie 1952. În decembrie 1952, Paul Celan se căsătorește cu Gisèle de Lestrangé. În primăvara anului 1953 își întrerupe activitatea la Rot-Weiß-Rot, iar în luna mai primește Premiul Grupului 47 – cea mai importantă distincție literară acordată după 1945, care o catapultează pe Ingeborg Bachmann în prim-plan literar. În vara anului 1953 se stabilește în Italia, la Ischia, apoi la Napoli și, un an mai târziu, la Roma. În decembrie 1953 îi apare la Frankfurter Verlags-Anstalt primul său volum de versuri *Țimp amânat (Die gestundete Zeit)*, care se bucură de o receptare extraordinară. Critica literară o celebrează pe Ingeborg Bachmann ca pe una dintre cele mai importante voci ale literaturii postbelice de expresie germană.

1954 Se mută la Roma, unde va locui, cu scurte întreruperi, până în toamna anului 1957. Primește Premiul cercului cultural al Asociației Federale a Industriei Germane (Bundesverband der Deutschen Industrie). Publică un eseu despre Robert Musil în revista *Akzente*. Scrie timp de aproape un an corespondențe pe teme politice pentru postul Radio Bremen și pentru cotidianul *Westdeutsche Allgemeine* (sub pseudonimul Ruth Keller).

1955 Premiera piesei radiofonice *Die Zikaden (Cicadele)*, pe muzica lui Hans Werner Henze, la postul de radio german Nord-Vest

(Nordwestdeutscher Rundfunk) din Hamburg. Participă în vară la Seminarul „Summer School of Arts and Sciences and Education“ din cadrul Universității Harvard. După o perioadă la Paris, se întoarce spre sfârșitul anului la Roma.

- 1956** Apar al doilea volum de versuri *Chemarea Ursei Mari* (*Anrufung des Großen Bären*) și o nouă ediție a primului volum *Țîmp amânat*, ambele la Editura Piper din München. După un sejur la Paris (unde stă la Hôtel de la Paix), se întoarce la Roma.
- 1957** În ianuarie primește Premiul pentru Literatură al orașului liber și hanseatic Bremen. Din toamnă se stabilește la München și lucrează până în 1958 ca dramaturg la Televiziunea Bavareză (Bayerisches Fernsehen). Îl reîntâlnește pe Paul Celan și, pe 14 octombrie, la Köln, reia legătura amoroasă cu el, care va dura până în 1958. Între octombrie 1957 și februarie 1960, cei doi poeți vor purta o corespondență intensă. În luna octombrie, Bachmann devine membru corespondent al Academiei Germane pentru Limbă și Literatură din Darmstadt.
- 1958** Premiera piesei radiofonice *Der gute Gott von Manhattan* (*Bunul Dumnezeu din Manhattan*) – o coproducție a posturilor de Radio-difuziune Bavareză (Bayerischer Rundfunk) și Nord-Germană (Norddeutscher Rundfunk) din Hamburg. Militează împotriva înarmării nucleare, aderând la comitetul cu același nume (Komitee gegen die Atomrüstung). În iulie îl cunoaște pe Max Frisch la Paris și se mută împreună cu el la Zürich.
- 1959–1960** Primește Premiul pentru piese radiofonice al veteranilor de război nevăzători (Hörspielpreis der Kriegsblinden). Discursul de mulțumire *Die Wahrheit ist dem Menschen zumutbar* (*Omul poate să pretindă adevărul*) rămâne unul dintre textele poetologice de referință ale autoarei. În toamna anului 1959,

acceptă invitația de a susține în semestrul de iarnă 1959–1960 o serie de prelegeri în cadrul primului lectorat de poetică înființat la Universitatea din Frankfurt am Main. Cele șase prelegeri au fost grupate sub titlul *Probleme zeitgenössischer Dichtung* (*Probleme de literatură contemporană*).

1961 Apare la Editura Piper primul volum de povestiri *Das dreißigste Jahr* (*Al treizecilea an*). În pofida Premiului criticilor din Berlin, vocile critice cu privire la povestirile scriitoarei austriece sunt contradictorii. În opinia marelui critic literar Marcel Reich-Ranicki, de altfel un bun cunoscător și admirator fervent al primelor sale două volume de poezii, Ingeborg Bachmann este o „poetă decăzută“ („gefallene Lyrikerin“), ale cărei povestiri se pot citi împreună cu revistele din saloanele de coafură. În același an apare la Editura Suhrkamp ediția bilingvă a traducerilor ei din limba italiană ale poeziilor lui Giuseppe Ungaretti. În noiembrie este desemnată membră a Academiei de Arte din Berlin. Se mută împreună cu Max Frisch la Roma.

1962–1963 În iunie călătorește cu vaporul la New York, unde are lecturi de poezie la Institutul Goethe. O cunoaște pe Hannah Arendt. La sfârșitul anului 1962 se rupe relația cu Max Frisch, urmând o perioadă de spitalizare a poetei la Zürich. În primăvara anului 1963 Ingeborg Bachmann acceptă bursa Fundației Ford și se mută la Berlin, unde va rămâne până la sfârșitul anului 1965. Aici îl cunoaște pe scriitorul polonez Witold Gombrowicz și protestează public împotriva politicianului Josef-Hermann Dufhues, membru al Uniunii Creștin-Democrate (CDU), care asociase Grupul 47 cu un departament intitulat „Reichsschrifttumskammer“ (RSK) din cadrul Ministerului Propagandei și Instruirii Publice în perioada nazistă. Începe lucrul la *Todesarten*, al cărui titlu este menționat pentru prima dată în asociere cu

un roman într-o scrisoare către Klaus Piper din 28 august 1963. Abia mai târziu, în 1978, acest roman apare cu titlul *Der Fall Franza* (*Cazul Franza*). Începând cu anul 1964, Ingeborg Bachmann se va referi la *Todesarten* folosind termenul de „ciclu“ („Zyklus“).

1964 Călătorește la Praga, în Egipt și în Sudan. Timpul petrecut la Praga, în compania lui Adolf Opel, constituie o sursă de inspirație pentru poemele „Praga ianuarie 64“ („Prag Jänner 64“), „Enigma“ („Enigma“) și „Boemia se află la mare“ („Böhmen liegt am Meer“). În luna octombrie primește Premiul Georg Büchner pentru Literatură al Academiei Germane de Limbă și Literatură – cea mai importantă distincție literară din Germania. Discursul de mulțumire intitulat *Deutsche Zufälle* (*Hazarduri germane*) va fi publicat, un an mai târziu, sub titlul *Ein Ort für Zufälle* (*Un loc al hazardului*). În același an apare romanul *Mein Name sei Gantenbein* (*Numele meu fie Gantenbein*) de Max Frisch, pe care Ingeborg Bachmann îl consideră o trădare dureroasă la adresa vieții ei personale și a anilor petrecuți cu scriitorul venețian. În decembrie o întâlnește pe Ana Ahmatova.

1965 Premiera operei *Der junge Lord* (*Tânărul lord*) a compozitorului Hans Werner Henze, după libretul semnat de Ingeborg Bachmann, la Opera Germană din Berlin. Semnează „Declarația împotriva războiului din Vietnam“. La sfârșitul anului se stabilește definitiv la Roma.

1966–1967 În martie 1966 face un turneu de lecturi din proiectul epic *Todesarten* în mai multe orașe din Republica Federală Germană (Hamburg, Hanovra, Berlin, Lübeck). În 1967 renunță la colaborarea cu Editura Piper în urma publicării de către Klaus Piper a unei antologii de poezii de Anna Ahmatova în

traducerea fostului poet nazist Hans Baumann. Piper va insista să publice următorul roman al scriitoarei Ingeborg Bachmann, însă va accepta mai târziu publicarea volumului de povestiri *Simultan* (*Simultan*) în locul romanului. Ingeborg Bachmann începe să lucreze intensiv la *Malina*, în detrimentul romanului *Franza*, care se afla într-un stadiu destul de avansat.

- 1968** Primește Marele Premiu de Stat pentru Literatură al Austriei (Großer Österreichischer Staatspreis für Literatur) la Viena. În numărul din noiembrie al revistei *Kursbuch* îi apar patru poeme, printre care și poemul ei preferat, „Boemia se află la mare“.
- 1970** Ca urmare a unui deceniu de acuzații nefondate de plagiat și de suferințe, Paul Celan cedează psihic și se aruncă în Sena. Vestea morții mării iubiri imposibile a vieții sale o cutremură pe Ingeborg Bachmann, care prelucrează această imensă durere existențială în romanul *Malina* într-un plan metaforic de o frumusețe unică în literatura germană.
- 1971** Apare romanul *Malina*, prima parte a ciclului epic *Todesarten*, la Editura Suhrkamp. În pofida reacțiilor critice lente, romanul devine un bestseller.
- 1972** Apare volumul de povestiri *Simultan* la Editura Piper. În luna mai scriitoarea primește Premiul Anton Wildgans al industriașilor austrieci. În discursul de mulțumire scriitoarea vorbește despre scris ca despre o „constrângere, pedeapsă, obsesie“ („Zwang, Strafe, Obsession“).
- 1973** În luna martie, îi moare tatăl, Matthias Bachmann. La începutul lunii mai, scriitoarea pleacă într-un turneu de lecturi în Polonia; aici vizitează lagărul de concentrare de la Auschwitz. În noaptea dintre 25 și 26 septembrie suferă de arsuri grave în urma

unui incendiu declanșat în locuința ei din Roma din Palazzo Sacchetti, Via Giulia, 66. Moare la 17 octombrie 1973 în clinica Sant'Eugenio din Roma. Este înmormântată la 25 octombrie 1973 în cimitirul Annabichl din Klagenfurt.

R.T.

POEME ANTUME

Țîmp amânat
(1953)

DESPRINDERE

De pe țârm se înalță fum.
Coliba de pescari din ochi n-o pierde,
căci soarele va apune înaintea
ca tu să fi străbătut zece mile.

Apa întunecată, cu mii de ochi,
pleoapa-i de spumă albă o deschide
să te țină în atență, lungă privire
timp de treizeci de zile.

Chiar de nava tanghează din greu
și pășește nesigur,
tu pe punte calm să rămâi.

La mese ei mănâncă acum
peștele afumat;
apoi bărbații vor îngenunchea
să cârpească năvoadele,
iar noaptea se doarme,
un ceas, poate două,
și mâinile lor vor fi moi,
libere de sare și ulei,
moi ca pâinea visului,
din care frâng.

Întâiul val al nopții se lovește de țărnișă,
al doilea deja te prinde din urmă.
Și de-ți ascuți privirea,
vei mai vedea copacul,
ce își ridică semeț brațul
– pe unul vântul i l-a doborât deja
– și te gândești: cât timp încă,
cât timp încă
lemnul chircit va mai ține furtunilor piept?
Nici urmă de țărnișă nu se mai vede.
Gheara unei mâini în bancul de nisip puteai să o înfigi
sau cu o buclă de păr de stânci să te prinzi.

În scoici suflând, alunecă ale mării fantasme
pe spinările valurilor, le călăresc, iar zilele
cu lucioase săbii în bucați le despică, o dâră roșie
rămâne în apă, acolo somnul te culcă
peste rămășița orelor tale,
și simțurile îți dispar.

Ceva s-a întâmplat la odgoane,
ești chemat și te bucuri
că e nevoie de tine. Bucurie e
munca pe navele
care pleacă în depărtări,
legatul odgoanelor, scoaterea apei,
călăfătuirea pereților și paza încărcăturii.
Bucurie e să fii obosit și seara
să cazi frânt. Bucurie e dimineața,

cu prima lumină, să te trezești,
să stai în fața cerului de neclintit,
de apele de netrecut să nu-ți pese
și nava deasupra valurilor să o ridici,
înspre țărmul mereu înșorit.

CAZI, INIMĂ

Cazi, inimă, din al timpului pom,
cădeți, voi frunze, din sleitele ramuri,
odinioară îmbrățișate de soare,
cădeți, cum lacrimi cad din ochiul dilatat!

Flutură zile întregi bucla în vânt
pe fruntea arsă a zeului câmpiei,
sub cămașă pumnul apasă deja
rana larg deschisă.

Așadar, fii tare, când spinarea fragilă a norilor
în fața ta din nou se înclină,
nu lua în seamă când Hymettos
fagurii încă o dată ți-i umple.

Căci puțin înseamnă pentru omul câmpiei un spic în plină secetă,
puțină e o vară pentru marea noastră stirpe.

Și care e mărturia inimii tale?
Ea pendulează între ieri și mâine,
tăcută și străină,
iar bătaia
îi e căderea din timp.

ÎNTUNECAT RĂSPUND

Ca Orfeu cânt
moartea pe strunele¹ vieții
iar frumuseții pământului
și a ochilor tăi, care cerul îl cârmuiesc,
doar întunecat știi să-i răspund.

Nu uita că și tu, deodată,
în dimineața aceea, când patul tău
era încă umed de rouă și garoafa
se odihnea lângă inima ta,
ai văzut râul întunecat,
șerpuiind pe lângă tine.

Cu struna tăcerii,
încordată pe al sângelui val,
ți-am atins inima plină de sonuri.
Schimbată era bucla ta
în coama de umbră a nopții,
fulgii negri ai întunericului
îți ningeau chipul.

1. Poeta folosește aici omonimia substantivelor *Saite* (strună, coardă de instrument muzical) și *Seite* (latură, parte) în cadrul confruntării poetice dintre viață și moarte.

Și eu nu îți aparțin.
Să jelim amândoi acum.

Însă ca Orfeu eu cunosc
dinspre moarte viața.
Și albastru îmi răsare
ochiul tău pentru totdeauna închis.

CUPRINS

Prefață	5
Tabel cronologic.....	15

POEME ANTUME

Timp amânat (1953)

Desprindere	27
Cazi, inimă	30
Întunecat răspund	31
Paris	33
Marea încărcătură	34
Manevră de toamnă	35
Timp amânat	37
Stele în martie	39
Lemn și așchii	40
Temă și variațiune	42
Amiază timpurie	45
Toate zilele	47
Unui comandant de oști	48
Solie	50
Podurile	51
Zbor de noapte	53
Psalm	56
În furtuna de roze	58
Sare și pâine	59

Invocarea Ursei Mari (1956)

Invocarea Ursei Mari	63
Pasărea mea	65

Descălecare	67
Curriculum vitae	68
Ținut de ceață	72
Ora albastră	74
Explică-mi, iubire	76
Zile în alb	78
Reclamă	80
Discurs și calomnie	81
Ce este adevărat	83
Țara dintâi	85
Umbre trandafiri umbre	86
Rămâi	87
Către soare	88
Cântece în exil	90

Poezii
1957-1961

Fraternitate	103
[Nu prescrieți acestei generații vreun crez].	104
Hôtel de la Paix	105
Exil	106
Mirjam	107
Te du, gând	108
Aria I	109
Trecere liberă (Aria II)	110
Voi, cuvinte	112

Poezii
1964-1967

Cu adevărat	117
Boemia se află la mare	118
Praga ianuarie 64	120
Un fel de pierdere	122
Enigma	124
Fără delicatețe	125

POSTUME
Nu știu o lume mai bună

Intrarea în partid	129
[Mi-au dispărut poeziile]	131
Nu depune mărturie	132
Nu știu o lume mai bună.	133
[Până la reîntoarcere. Dar se spune]	134
Ani de jale	136
Rămas-bun	137
Memorial	138
Diavolezza	140
Copii de iulie.	141
În ziua de trei a fiecărei luni.	143
Gloriastrasse.	144
Gloriastrasse.	145
Gloriastrasse.	147
[După mulți ani]	149
Pentru Ingmar Bergman, care știe despre perete	151
Drogurile, cuvintele.	153
[Să dispar ar trebui].	155
Vorbind cu un al treilea.	158
Celula mea.	160
Rămas-bun	162
[Țin pana]	163
Linia vieții	164
Tortura.	165
Blând și în șoaptă.	167
Blând și în șoaptă.	168
Arie de consolare	169
Enigma.	170
Alla piu umile, alle piu umana, alla piu sofferente	171
[Câtă vreme încă. Nu multă.]	173
Pe cea mai de sus terasă	174
Bănuială	175
Către oficiul telegrafic Berlin.	177
Miracolul german.	179
Tonul găsit.	182

[Stille Nacht, heilige Nacht]	183
[în piețele festive ale târgului de Crăciun]	185
Rații	186
[Îmi pierd urletele]	187
În caz de pericol de moarte	188
[În timp ce o ideologie se izbește de alta]	189
[Cine vine să mă ia]	191
Politica slăbiciunii sau o iubire pierdută	193
Enigma	195
Enigma	196
Primii pași	197
Întoarcere acasă prin Praga	198
Sociologie	199
Strangers in the night	200
Moartea ta și din nou	202
Cu totul altcuiva	204